

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

114

אדר תשע"ב
מרץ 2012

י"א באדר

גיבורי המחרשה והשלח

אז סזכר היום

פזמון אהטיבה הפיניי

מטלה:

- * להכיר את יוסף טרומפלדור כדמות מופת על רקע סיפור קרב תל חי.
- * לבחון את הערכים שהנחו אותו ולדון במשמעותם לחיינו.

לזכר:

- * תמונות וקטעי שירים (תוכלו למצוא את התמונות גם בגיליון שבאתר מינהל חברה ונוער במדור על סדר היום בגירסה מוגדלת)
- * קטעי קריאה מכתביו של יוסף טרומפלדור ומדבריו
- * כרטיס משימה קבוצתית
- * מודעת האבל שהתפרסמה לאחר מותו של טרומפלדור (נספח)

שלב א' - במליאה

המנחה יתלה או יקרין תמונות וקטעי שירים (ראה קובץ תמונות באתר מינהל חברה ונוער) וישאל את המשתתפים: **מה המשותף לתמונות ומהו האירוע?**

תמונות וקטעי שירים

...בְּעֵד עֲמֵנוּ, בְּעֵד אֶרְצֵנוּ
גִּבּוֹר יוֹסֵף נָפֵל
(מתוך שירו של אבא חושי)

הִיָּה הַיָּה גִּבּוֹר חֵידָה,
וְלוֹ זָרוּעַ יְחִידָה
(מתוך שירו של אברהם ברוידס)

המנחה יסביר כי התמונות והשירים קשורים להנצחתו של יוסף טרומפלדור וישאל: **יוסף טרומפלדור הונצח במקומות רבים בארץ (שמות יישובים, בתי ספר, מוסדות, רחובות ארגונים) מדוע, לדעתכם, הונצח זכרו?**

המנחה יספר בקצרה על המערכה בי"א באדר בתל חי בשנת 1920 ויסביר כי בפעילות זו נתמקד בדמותו של יוסף טרומפלדור, מפקד כוח המגן בגליל (ראה זרקור).

עמיתיי אנשי החינוך,

"...אנשי העבודה והשלום אשר הלכו מאחרי המחרשה ויחרפו נפשם על כבוד ישראל ועל אדמת ישראל.. (ברל כצנלסון, "זכור") שורות אלה שנכתבו ימים ספורים לאחר קרב תל חי לזכרם של הנופלים מבטאות את תחושות היישוב בארץ לאירוע בתל חי שהטביע את רישומו על האתוס הציוני סמוך להתרחשותו. יום תל חי הונצח בלוח השנה העברי. מדי שנה בי"א באדר התקיימו טקסים לציון דמותו של יוסף טרומפלדור גיבור קרב תל חי וסיפור הקרב. אנדרטת "האריה השואג" שהוקמה בתל חי הייתה לאתר עלייה לרגל של תלמידי בתי הספר, של חניכי תנועות הנוער, של חיילים ועוד. תל חי נצרב כסמל הגבורה העברית, ההקרבה האישית, מופת מעצב לרעיון ההתיישבות הביטחונית ולעבודת כפיים עברית. דבריו של טרומפלדור "טוב למות בעד ארצנו" החקוקים על האנדרטה היו לאורך שנים ערך מכונן ביישוב העברי המתחדש, במערכת החינוך ובמדינת ישראל.

תמורות במציאות הישראלית ובמערכת הערכים בחברה הביאו לשינוי במעמדו של יום תל חי. השנה, לקראת י"א באדר, נחזור ונציין יום זה, נזכיר את האירועים שהתרחשו בתל חי, שהוא אחד מאתרי המורשת הלאומית החשובים, אתר המספר את קורות ההתיישבות העברית בגליל והמאבק להגנתה.

בפעילויות שבגיליון זה יכירו בני הנוער את סיפור תל חי, את דמותו של יוסף טרומפלדור וידונו במשמעות מיתוס תל חי אז והיום. אני מקווה כי הפעילויות החינוכיות המיועדות לבני הנוער יסייעו לכם לפתוח צוהר להכרת סיפור תל חי כאירוע שהטביע את חותמו על תולדות הציונות, לבחון את הערכים הגלומים בו ולדון במשמעותם עבור החברה הישראלית היום.

בברכה,

יוסילוי

מנהל מינהל חברה ונוער

כתיבה ועריכה: שלומית לנגבוים, אילנה רבינוביץ, צפרית גרינברג
יעוץ: עמליה לזאין

הפקה: רות קנולר לוי, כרמלה אפטקר **עיצוב:** סטודיו איילון
כתובת המערכת: "על סדר היום", מינהל חברה ונוער, משרד החינוך
רח' דבורה הנביאה 2 ירושלים | טל': 03-9180808 | פקס: 03-9180850

גיליון זיכרון של השומר הצעיר

שער הכניסה לקיבוץ תל-יוסף

4. מבחר ציטוטים מתוך דבריו:

- * סע ארצה - אתה חלוץ לפני המחנה.
  - * במקום בו תחרוש המחרשה היהודית את התלם האחרון שם יעבור גבולנו.
  - * זכור כי לארץ ישראל הנך הולך, לא לשם מעשי גבורה, לא לשם הבאת קורבנות, כי אם לשם עבודה.
  - * לפי השקפתי אינני איש צבא, ולקחת נשק ביד מוכן אני רק בשעה שאין אני רואה לפני שום דרך אחרת.
  - * אין דבר, כדאי למות בשביל הארץ.
- מתוך: ויקיצטוט

5. "אבא ואמא יקרים שלי! כבר כתבתי לכם בגלויה שהתאגדנו כאן 11 איש לשם יצירת מושבה בארץ ישראל...מצב היהודים ברוסיה, מה יכול להיות עגום ורע ממנו?...אימתי לא סבלו שם יהודים? יד מי לא פגעה בהם!...הגיעה לנו השעה להיות עם עומד ברשות עצמו. קצנו להיות מפוזרים בין הגויים השונים ולשמש להם כלי משחק קל. אנו חייבים להתאחד ולהיות גוף אחד. שם בארץ ישראל לא נהיה תלויים באחרים. שם נעשה לנו בעצמנו את הטוב ואת הרע. נחיה נא במחיצתנו אנו! נראה נא אם צדקו האומרים, שאין אנו מסוגלים לחיות חיי עם העומד ברשות עצמו..."

יוסף טרומפלדור להוריו, 21 באוקטובר (3 בנובמבר) שנת 1905. שם.

6. "והנה אם בארץ ישראל תפרוץ מלחמה, בוודאי יתירוני בתואר מפקד שם, אף על פי שאני מוכן ומזומן להיות שם גם חייל פשוט. שם נהיה בבית, לא אצל זרים...ומאמין אני יום יבוא, ואני, עיפי ומיוגע מעבודה קשה, סקור אסקור בשמחה ובגיל את שדותי אני בארצי אני. ולא יאמר לי איש: 'לך לך נבזה מפה, זר הנך בארץ הזאת!'. וכי ימצא איש ויאמר כך, בכוח ובחרב אגן על שדותי על זכויות... ואם אפול בקרב, מאושר אהיה, יודע לשם מה אני נופל".

יוסף טרומפלדור לאחיו סמושה, ללא תאריך, שם.

7. "אהבו וכיבדו, אולם עכשיו אין אחד יכול לדבר אל השני בלי חריקת שיניים. מדוע זה? פעמים רבות הקשבתי וחזרתי והקשבתי לטענותיהם של שני הצדדים, ירדתי לעומקו של דבר והשתדלתי להשתחרר מהשקפותי הפרטיות למען אוכל לגשת באופן אובייקטיבי ורחב יותר אל השאלה. ולבסוף באתי לידי מסקנה, כי כל רגע יקר. כל הנכנס לארץ ניצל ממוות בטוח או מחיי אונסין. כל רגע של איחור לחטא יחשב לנו. על כן התאמצו נא לצאת מתוך מעגל המפלגות. גשו נא איש לרעהו למען העבודה המשותפת בלב אחים פתוח לרווחה".

מכתב של יוסף טרומפלדור לפועלי ארץ ישראל, בתוך: פסח ליפובצקי, **יוסף טרומפלדור, אישיותו, חייו פעולותיו**, ההיסטוריה הציונית העולמית, תש"ז.

8. "חלוץ פירושו 'צועד בראש'...לנו יהיו אנשים המוכנים 'לכול', לכל מה שתדרוש ארץ ישראל...אנו צריכים להקים דור, שלא יהיו לו אינטרסים ולא יהיו לו הרגלים. מטיל ברזל סתם. גמיש - אבל ברזל. מתכת שאפשר לחשל ממנה כל מה שיש צורך בו בשביל המכונה הלאומית. חסר גלגל? אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך לירות, להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מיים? בבקשה, אני עושה את הכול. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין אפילו שם: אני - האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכול, איני קשור בשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות!"

זיכרונותיו של זאב ז'בוטינסקי משיחתו עם טרומפלדור, בתוך: זאב ז'בוטינסקי, **מגילת הגדוד**, משרד הביטחון, תשנ"א, עמ' 83-84.

שלב ב' - אישי

המנחה יחלק לכל משתתף דף ובו קטעים והיגדים מדבריו של יוסף טרומפלדור ויבקש מכל משתתף לסמן משפט שתוכנו מדבר אליו יותר מכל ומשפט אחר המעורר קושי, התנגדות או אי-הסכמה.

קטעי קריאה ומגביו ומדבריו של יוסף טרומפלדור

1. "לובה ודורה יקירות שלי (אחיות)! אנא כתובנה לי לעיתים קרובות והרבה. כתובנה לי למשל מה עושים כעת הציונים...אם היו פרעות חדשות, אנא כתבי לי בפרוטרוט...שתיכן הנכן מתלוננות על קשיי הלימודים. אני חושב כי סיבת הקושי בחוסר הרצון. אילו חשבתן והבנתן כמה נחוצה היא הדעת בחיים, ודאי שהייתן סופגות אל קרבכם את הלימודים כספוג יבש הסופג אל קרבו את המים...רק דבר אחד אגיד לכן: יבוא בלי ספק יום וגם אתן תצטערנה צער גדול ועמוק מאוד, ממש כמוני היום, על זהב ימי הנעורים שמייהרו כל-כך לעבור ללא תוכן ומהות. רוב המעשים הרעים הנעשים על פני האדמה מקורם בבורות ההמונים...כל עוד יכולת בידכן חתורנה בכל כוחותיכן לצאת מתוך אופל ההמון למרחב המחשבה העצמאית".

מכתבו של יוסף טרומפלדור ללובה ודורה, 1903 או 1904, בתוך: מנחם פוזננסקי, **מחיי יוסף טרומפלדור, קובץ רשימות וקטעי מכתבים**, עם עובד, תש"ה.

2. "אבא יקירי!... התזכור, באחד ממכתביך כתבת לי...כי מאוד היית שמח אילו זכיתי להיות מחונן באות הצטיינות צבאית...בגאווה אני רשאי לאמור, כי זכיתי לכל אלה ביושר ובצדק, ע"י מעשי בשדה הקרב בלבד. מילאתי את חובתי ולבי טהור. עתה רק רצון אחד לי, והוא כי כולכם, ובייחוד אמא ואתה, לא תצטערו ביותר על שאיבדתי בכך את ידי השמאלית. ב-20 באבגוסט שנת 1904, באחרון לשלושת ימי המלחמה שהיתה על פני ההר אוגלובאיה (מבצר) פגעו בידי רסיסים של כדור תותח ורוצצוה. לאחר שעות אחדות כרתו מידי את חלקה התחתון, מלמעלה למרפק קצת, ולאחר מאה ימים יצאתי מבית החולים. מרגיש עצמי בריא ומוכשר להמשיך להשתתף במלחמה... עוד פעם אבקש מכם לא להצטער על ידי. ראשית. גם אם תצטערו לא תועילו בזה במאומה, ושנית, רבים הם האנשים, שגם הימנית וגם השמאלית אבדו להם, וגם הם חיים. ומצד שני הנני מקווה, כי גם ידי הימנית האחת, שבה אני כותב את מכתבי זה, תעמוד לי בחיים במידה שגם בעלי שתי הידיים יקנאו ב... נשיקות חמות לך, לאמא, לפרידה, ללובה, לדורה ולשאר בני משפחתנו".

יוסף טרומפלדור אל אביו, 20 בינואר (2 בפברואר) שנת 1905. שם.

3. "לסניף 'החלוץ' בקושטא. חברים יקרים!...אני משתדל בכל כוחי לקרב בין הלבבות ולהשכין את השלום בין המפלגות. אבל לפי שעה אין שלום במחננו. טוב יהיה אם גם חברינו החדשים שיבואו לארץ יעמדו מחוץ למלחמת מפלגות זו".

יוסף טרומפלדור לסניף "החלוץ" בקושטא, 12.11.1919, שם.

המשתתפים יתחלקו לקבוצות ויקבלו דף ובו קורות חייו של טרומפלדור מתוך הזרקור וכרטיס משימה קבוצתית.

דיווח הקבוצות.

שאלות לדיון:

1. אילו ערכים ואמונות עולים מדבריו ומכתביו של טרומפלדור?
2. האם הגשים טרומפלדור ערכים אלו בחייו? כיצד?
3. יוסף טרומפלדור נעשה לסמל מיד לאחר מותו (ראו נספח). מה סימל ומדוע?
4. האם הערכים שעליהם הוא מדבר יכולים להתאים לתקופתנו? מה מתאים לדעתכם? מה לא?
5. מה מהערכים האלה מתקיים בחברה הישראלית כיום? מה לא?
6. י"א באדר נקבע כיום זיכרון לגיבורי תל חי וליוסף טרומפלדור, מה לדעתכם חשוב לזכור/לציין ביום זה? מדוע לדעתכם?

כרטיס משימה קבוצתית

- * כל תלמיד ידווח על המשפטים שסימן והקבוצה תדון בבחירות השונות.
- * קראו את דף קורות חייו של יוסף טרומפלדור, איך המשפטים שסימנתם באים לידי ביטוי בקורות חייו ובפועלו?
- * קראו את השיר "בגליל בתל חי" שכתב אבא חושי באביב 1920, זמן קצר לאחר הקרב בתל חי. מדוע, לפי השיר, חשוב לזכור את טרומפלדור?
- * הכינו למליאה: אילו ערכים ואמונות המשקפים את דמותו של טרומפלדור עולים מתוך השיר ומקטעי הקריאה?

בְּגִלִּיל, בְּתֵל חַי,

טְרוֹמְפֶלְדוֹר נָפֵל.

בְּעֵד עַמָּנוּ, בְּעֵד אֶרְצָנוּ

גְּבוֹר יוֹסֵף נָפֵל.

דֶּרֶךְ הַרִים, דֶּרֶךְ גְּבְעוֹת

רָץ לְגַאֵל אֶת שֵׁם תֵּל חַי,

לְאֹמֵר לְאַחִים שָׁם:

"לָכֵן בְּעַקְבוֹתֵינוּ."

"בְּכֹל מְקוֹם

וּבְכֹל רֵגַע

תִּזְכְּרוּ אוֹתִי,

כִּי נִלְחַמְתִּי וְגַם נָפַלְתִּי

בְּעֵד מוֹלְדֵתִי.

כָּל הַיּוֹם אֲנִי חֹרֶשֶׁתִּי

וּבְלִילָה קָנָה רוֹבָה בְּיַדִּי אֶחְזֵתִי

עַד הָרֵגַע הָאַחֲרוֹן."

נספח:

מודעת אבל שהגפרוסמה לאחר מלחמת טרומפלדור

פרות
VOL. II. 2

Jerusalem, Friday, 5 March 1920

ביום ב' י"א אדר (1 מרס) נפל חלל בתלחי
(בגליל העליון)

יוסף טרומפלדור

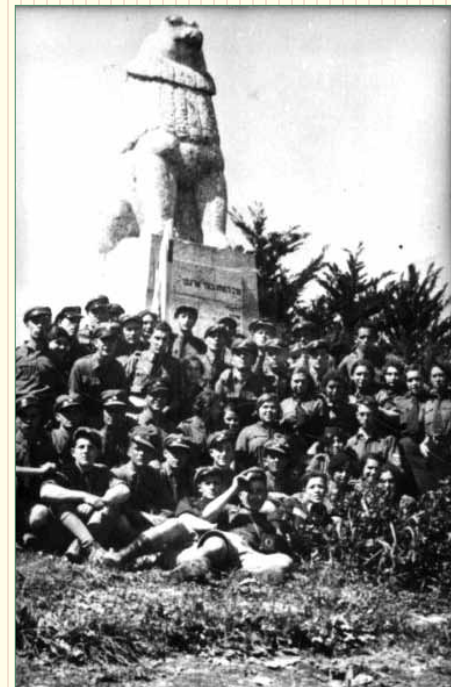
בעמדו עד משמר קדשו על אדמת עמנו.
ידידו חבריו ומעריציו
מבכים את מות הגבור הלאומי הזה.

לחלל חירי עות חפצ ציבות שרגיש מרגלל העליון
נרדה נשף המסכות

את פני רגשך נדע במרשה מהדוח ועד הבמה העבית והמכבי

לשכל העטת שלי וחי' הניחם מדינת לנו:
תקבלה מלחמה מרגלל העליון, יום ג' מרס, שנה סמרי:

מאתים שודדים רחנת סקדת שך חלטה העגלו על
תלחי. אבחותי חן: ששה הונגים וכניחים טרומפלדור
ושתי צעדות חמשה נמצק. אחרי המערכה שרפו החדידים
את תלחי. עזבה ועברו לנלערי.

חנוכי בית"ר בתל-חי, שנות השלושים, מכון ד'בוטניסקי בישראל

מודעת אבל ודיווח על מאורעות תל חי בעיתון "הארץ", 5.3.1921, אתר עיתונות יהודית היסטורית - <http://www.jpress.org.il/view-hebrew.asp>

שלב ג' - במליאה

דיווח הקבוצות: מה גרם לאירועי תל חי להפוך למיתוס?

שאלות לדיון:

1. כיצד מצטייר סיפור תל חי מן הקטעים שנכתבו עליו?
2. המשפט "טוב למות בעד ארצנו" המיוחס לטרומפלדור חקוק על האנדרטה - אילו ערכים באים לביטוי במשפט זה? (הקרבה למען רעיון, דבקות במטרה, היאחזות בקרקע, הגנה ועבודה).
3. המנחה יקרא את הדברים הבאים: "מיתוס תל חי, שטופח בשנות המאבק לעצמאות ולאחר הקמת המדינה, החל לדעוך...לדעיכת המיתוס נלוו פקפוקים בשאלה מה אמר טרומפלדור על ערש דווי ונפוצו בדיחות על מילותיו האחרונות". (מתוך: יאיר קידר, "המיתוס מעלה אבק", הארץ, 13.3.2008) אמר או לא אמר: "טוב למות בעד ארצנו" - האם לדעתכם זה חשוב? הסבירו.
4. בעבר היה מקובל לציין בבתי ספר את יום י"א באדר לזכר אירועי תל חי ואף לעלות לרגל לאנדרטה. בעשורים האחרונים נראה כי יום זה איבד ממעמדו. על מה מצביע שינוי זה?
5. דוד אוחנה בספר **"מיתוס וזיכרון"** (הקיבוץ המאוחד, 1996) כותב כי: "ניפוץ מיתוסים הפך לספורט לאומי". האם חברה זקוקה למיתוסים? לשם מה? (גורם מלכד, סולידריות, שורשים).
6. האם, לדעתכם, היום, 92 שנה אחרי, הערכים שבאו לביטוי בסיפור תל חי עדיין רלוונטיים? נמקו.
7. מה, לדעתכם, חשוב לזכור ולאמץ ממיתוס תל חי?

נספח: קטעי קריאה

"לא הכרתים, אף לא אחד מהם...הם בשבילי סמלים. ברגעי כוונה, עת ליבי יחרד לקראתם, יכבשוני באחד מיסודות נפשם...ביסוד העקשנות. אחים הם לכושי עולם מדור דור. נס מתנוסס יהיו לשואפי חופש שבימים יבואו... ממשיכים הם את 'שלשלת הזהב' של לוחמי יהודה מימים עברו, כחשמונאי בשעתו אומרים גם הם...נישאר פה, לא נזוז מכאן...בין כפי הסלעים של הגליל, בחבורת נשמות גיבורי יודפת וגוש חלב ירחפו גם נשמותיהם וילחשו...לחש של פדות... ברגעים קשים יהיו הם למעין גבורה, למקור התעוררות".

אקסלרד, "העקשנים", **הפועל הצעיר**, 28.3.1921, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית, <http://www.ipress.org.il>

"יש שיום הזיכרון הוא לנו לא יום חתימה וסכום חשבונות, אלא יום של התחלה והתאמצות חדשה של יצירה...לאורה של הדמות הגדולה או של המעשה הגדול, אנו חושפים כביכול את שורש נשמתנו...יום זיכרון כזה יש לה ליהדות המתעוררת לתחייה...יום י"א באדר, יום תל-חי".

...הנה עברה שנה אחת ועל קברות כפר גלעדי כבר צצים ועולים יצי הפלאות של מיתוס לאומי. ששת הגיבורים הצנועים, גיבורי העבודה והמפעל, הולכים ונעשים נושאים לאגדות עם...ואולם זה כוחו של המפעל שהוא פותח פתח למיתוס... אנשי תל חי הולכים ונעשים מיתוס, מפני שמפעלם הולך ונעשה מציאות... במותם ציוו לנו את החיים. בדמם קנו והקנו לנו את הרי הגליל. גם תאוותם של כובשים תקיפי עולם לא יכלה למטולה ולבנותיה. ששתם יצאו ב"א באדר תר"פ וששת אלפים ויותר נכנסו מיני אז. האין פני טרומפלדור וחבריו הולכים אתנו בעבודת בניין הצנועה שלנו, בגדודי העבודה של הכבישים, בקבוצות הכיבוש והכשרת הקרקע, בתל צור ובקריית ענבים? מות גיבורים מתו, ואולם היה זה מוות לשם החיים, מתוך החיים. לא גיבורי חרב ורומח היו, אלא גיבורי האת והמחרשה... הם ידעו למות מות גיבורים, מפני שידעו לחיות חיי גיבורים, גיבורי העבודה והבניין. וזוהי צוואתו של יוסי הגלילי: 'טוב למות בעד המולדת', פירושם של דברים: "טוב למות בעד המולדת מפני שטוב וראוי לחיות למען המולדת"

ג. גליקסון, "יום הזיכרון", **הפועל הצעיר**, 28.3.1921, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית, <http://www.ipress.org.il>

מטלה:

- * להכיר את סיפור תל חי ולעמוד על חשיבותו כסמל לאומי.
- * לדון במשמעותו של מיתוס תל חי אז והיום.

טכניקה:

- * כרטיס משימה קבוצתית
- * כרטיס מידע: **מהו מיתוס?**
- * קטעי קריאה (נספח)
- * תמונת "האריה השואג" (נמצאת בתוך קובץ תמונות באתר מינהל חברה ונוער במדור על סדר היום)

שלב א' - במליאה

המנחה יציג את תמונת אנדרטת "האריה השואג" מתל חי (אהרון מלניקוב, 1934). הוא יציין שהאנדרטה הוקמה לזכר מגני תל חי שנהרגו בשנת 1920 על הגנת המקום, וכי היא האנדרטה הראשונה שהוקמה ביישוב העברי המתחדש. האנדרטה הייתה לאתר לעלייה לרגל, בעיקר ב"א באדר. הפסל מעוצב בסגנון "כנעני אשורי" כדי ליצור קשר בין גיבורי הקדומים של עם ישראל ליישוב המתחדש. המנחה ישאל: **האם ביקרתם בעבר במקום? אם כן, מה זכור לכם וממה התרשמתם?**

המנחה יספר בקצרה על אירועי תל חי ועל מצב היישוב היהודי בגליל בתקופה זו (ראה זרקור) ויציין כי מערכת החינוך קבעה את י"א באדר לציין אירועים אלו. כמו כן הוא ידגיש כי על האנדרטה חקוקות המילים: **"טוב למות בעד ארצנו"** המיוחסות ליוסף טרומפלדור, שאותן אמר ברגעיו האחרונים, וכן שמות שמונת מגני תל חי.

שלב ב' - קבוצתי

המשתתפים יתחלקו לקבוצות. כל קבוצה תקבל כרטיס משימה קבוצתית, שניים שלושה קטעי קריאה (נספח) וכרטיס מידע.

כרטיס משימה קבוצתית

קראו את הקטעים שלפניכם ודונו בשאלות הבאות:

- * מה חשיבות סיפור תל חי, מה סימל עבור בני התקופה אז, ומה הוא מסמל היום?
- * קיראו את כרטיס המידע **מהו מיתוס** והיכינו דיווח למליאה: מה גרם לאירועי תל חי להפוך למיתוס?

כרטיס מידע: מהו מיתוס?

- * סיפור "מכונן".
- * מיתוס הוא יסוד מעצב קבוע של תרבות, חברה ואומה. מיתוסים מעצבים את הזיכרון הקיבוצי ומכוננים תודעה תרבותית (מתוך אתר "מגדלור").
- * מיתוסים הם גרעינים של זיכרונות היסטוריים, ממשיים שנמסרו באמת מדור לדור (מרטין בובר).
- * מיתוסים כמוהם כקורות הבניין אשר מבלי להיות גלויות לעין, הן השלד המחזק את הבית, כדי שאנשים יוכלו להתגורר בו. (רולו מיי - הזעקה למיתוס).
- * מיתוסים הם הסיפורים שסביבם החברה שלנו מתלכדת... (כנ"ל)
- * למיתוס יש תכלית אופרטיבית (מעשית) - לעצב את ההתנהגות האישית והקיבוצית ובהשגתה נבחנת הצלחתו. (עמנואל סיוון).
- * מיתוס היסטורי הוא הבניית המציאות ההיסטורית ככרטיס שמעניק משמעות להווה באמצעות תיאור העבר כך שישמש מופת לעתיד. ערכו התרבותי ועוצמת השפעתו אינם תלויים במידת האמת ההיסטורית שבו, אלא בשימוש שעושה בו החברה להשגת מטרותיה, ובדרך בה הוא מובנה כמציאות היסטורית (ע"פ מולי ברוק).

"יום זיכרון הוא היום הזה... כי אם זיכרון לבחורים ובחורות ישראל, המגנים בעבודתם ובזיעתם בנפשם ובדמם על גבולי המולדת... יותר 'טוב למות' בעד המולדת מאשר למות בעד מולדת זרה, אבל יותר מזה טוב לחיות בעד המולדת... לבנותה ולהקים את הריסותיה. כל טיפה של דם הניגרת צועקת מתוך האדמה... מענה את מצפוננו... אנחנו לעבודה ולשלום... במחרשה בא העובד העברי אל תל חי, בחרב גורש ממנה, ובמחרשה שב אליה. וצר, צר מאוד... צר אם נטל עלינו לפעמים לכתת אתים לחרבות.

...לא רק אלה שעמדו על משמרתם בקצה גבול הצפון, לא רק אלה שהגיעו מתוך מסירות נפש גמורה ונפלו על המשמרת הלאומית, כי אם הישוב העברי כולו היה נתון בנפשו ובליבו לנקודה זו, שבה התגלם הסמל של גורלנו הלאומי - סמל המלחמה, הנצחת של מעטים נגד רבים, של חלשים נגד 'גיבורים' מצד אחד, וסמל התעודה החלוצית הקשה המתווה את דרכו של העובד העברי מצד שני. לא ניצחנו בקרב - אבל ניצחנו בקווי הזוהר של החלוציות העברית, הסוללת בנפשה ובדמה את הדרך לעם."

י.ל-ן. (לופבן) "יום תל-חי", הפועל הצעיר, 28.3.1921, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית, <http://www.ipress.org.il>

"המקום ששם קרקע עברית רווייה מזיעת עובדים עבריים ובדמם, המקום הזה הוא קדוש לנו ואין אנו רשאים לעזבו".

י. סוקר, "לענייני השעה", הפועל הצעיר, 27.2.1920, מתוך: אתר עיתונות יהודית היסטורית, <http://www.ipress.org.il>

"אבל על הרי הגליל מרחפת בת צחוק של גבורה שקטה ושלוה, הנובעת כמים חמים ממקור לבב האומה, המתבוססת בדמיה ובדמיה היא קמה לתחיה. יען כי תל חי איננו הפועה יחידית פתאומית, כי אם הסמל, הביטוי היותר עמוק של כל הגבורה העורגת להתעלות החיים אשר אחזה בכל טוב עמנו בתקופה האחרונה: ברבולוציונרים העברים תחת כל הדגלים, בלוחמי ההגנה העצמית העברית ברוסיה, בחברי הגדוד העברי והלגיון האדום, באלה האלפים והרבבות, צעירים וצעירות, אשר מסרו את נפשם על קדושת וטהרת החיים בכל אתר ואתר. ומתל חי יאיר אור חדש במחשכינו, ומתל חי נשאב עוז ואומץ לא רק בשביל לעמוד על נפשותינו, כי אם גם כדי לסלול מסילה חדשה וישרה לכל עבודת הישוב והתחיה בארץ."

נחמן סירקין, אדר תר"פ, "קונטרס" ל', בתוך: ילקוט תנועת העבודה, כרך א', תל-אביב, תרפ"ט, עמ' 216.

"זיכור עם ישראל את הנשמות הטהורות של בניו ובנותיו:

שניאור שפושניק	בנימין מונטר	סוקר
אהרון שר	שרף	יוסף טרומפלדור
דבורה דראכלר	שרה צ'יז'יק	

הנאמנים והאמיצים, אנשי העבודה והשלום, אשר הלכו מאחרי המחרשה ויחרפו נפשם על כבוד ישראל ועל אדמת ישראל. זכור ישראל ויתברך בזרעו ויאבל על זיו העלומים וחמדת הגבורה וקדושת הרצון ומסירות הנפש אשר נספו במערכה הכבדה. אל ישקוט ואל ינחם ואל יפוג האבל עד בוא יום בו ישוב ישראל וגאל אדמתו השדודה."

ברל כצנלסון, אדר תר"פ, "קונטרס" כ"ט, בתוך: ילקוט תנועת העבודה, כרך א', תל-אביב, תרפ"ט, עמ' 211.

"תל-חי נהייתה סמל למפנה שחוללו אנשי המעשה ברוח היהודית. טרומפלדור היה לאגדה מעצבת של דמות היהודי החדש. י"א באדר נקבע כיום מועד לגבורת ההיאחזות בארץ - בעבודה ובהגנה. תל חי נתנה לצינות כמה וכמה מרכיבים סמליים החיוניים לכל תנועה שבחרת בחיים: מקום מקודש, גיבורים חדשים, ובעיקר - טעם חדש לחיים ולמוות. ברוח תל חי, על סיפורה ושיריה, מתחנכים דורות של מתיישבים ולוחמים, מאז ועד היום. תל חי תישמר כסמל יהודי של שילוב ההתיישבות והביטחון, כל עוד ייאצו יהודים הרוצים בחיי עבודה ויצירה ובנין ישראל, לאחוז גם בנשק."

מתוך: אתר חצר תל חי

"היו בהיסטוריה שלנו אירועים הרבה יותר חשובים, היו אירועים יותר טראומטיים ויותר הרואיים מפרשת תל חי, אבל אין אירוע המערה בחובו את מהות ההגשמה הציונית כמוה. הערך 'תל חי' הפך לסמל הגבורה העברית וההגשמה האישית, מופת מעצב לרעיון ההתיישבות הביטחונית ולתפיסת ארגון הביטחון הארצי, וביטוי נכסף לעבודת הכפיים העברית"

מתוך: ערך "תל-חי" - יוסף טרומפלדור" אנציקלופדיה יהודית "דעת", מכללת הרצוג, <http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=2728>

מִי דָן עַד בְּאֵר-שֶׁבַע,

מִגְלַעַד לַיָּם,

אֵין אֶף שְׁעַל אֲדָמְתָנוּ

לֹא כָפַר בְּדָם.

דָּם עֲבָרֵי רֹוּ לְשֶׁבַע

נִיר וְהָר וְגֵיא;

אֶךְ מִדּוֹר יְדוֹר

לֹא נִשְׁפָּךְ טְהוֹר

מִדָּם חוֹרְשֵׁי תֵל-חֵי!

'שיר אסירי עכו' של זאב ז'בוטינסקי, מתוך: ערך "תל-חי" - יוסף טרומפלדור" אנציקלופדיה יהודית "דעת", מכללת הרצוג, <http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=2728>

בְּגִלִּיל, בְּתֵל-חֵי, טְרֹמְפֶלְדוֹר נָפַל,

בְּעַד עַמּוֹנוּ, בְּעַד אֲרָצָנוּ גְבוֹר יוֹסֵף נָפַל.

...

בְּכֹל מְקוֹם וּבְכֹל רֶגַע תִּזְכְּרוּ אוֹתֵי,

כִּי נִלְחַמְתִּי וְגַם נִפְלַתִּי בְּעַד מוֹלַדְתִּי.

כֹּל הַיּוֹם אֲנִי חֲרָשְׁתִּי

וּבְלִילָה קָנָה-רוֹבִי בְיַדִּי אֲחֻזְתִּי

עַד הֶרְגַע הָאֲחֵרוֹן.

אבא חושי, "בגליל, בתל-חי", מתוך: האתר <http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=2728>

"מקומה הייחודי של תל חי בזיכרון הקיבוצי של היישוב בא לידי ביטוי בקביעת יום זיכרון ייחודי לאירוע זה, תופעה יוצאת דופן בתרבות שנטתה למעט ביצירת מועדים חדשים, והעדיפה לשנות את תוכנם של חגים ומועדים מסורתיים. ואמנם יום תל חי ייחודי בהיותו יום זיכרון נפרד לנופלים בקרב מסויים. עובדה זו משקפת את חשיבותה הסמלית של תל חי, כפי שנקבעה בזיכרון הקיבוצי של היישוב: סמל לעידן חדש של תחייה לאומית, התיישבות בארץ ודבקות בהגנת יישוב עברי בכל מחיר."

יעל זרובבל, "בין 'היסטוריה' לאגדה", בתוך: דוד אוחנה ורורט ס' ויסטריך, מיתוס וזיכרון, ירושלים ותל-אביב, תשנ"ז, עמ' 192.

"תל חי לא הייתה רק סיפור גבורה, היא הייתה גם סיפור גבורה מ'הסוג הנכון': גבורה שמשלבת אומץ לב ונחישות החלטה עם צניעות, התיישבות עם עבודת כפיים, לאומיות עם סוציאליזם...הייתה זו גם ההוכחה לצורך ולחשיבות של הגנה יהודית עצמאית, בלתי תלויה בשלטונות הבריטיים..."

תל חי סימלה את החזרה להכרה שהארץ לא תינתן ליהודים על ידי הבריטים, ואף לא תהיה יהודית על-ידי כיבוש בחרב. כיבוש הארץ יעשה על ידי יישובה של ארץ ישראל, תוך עמידה עיקשת על כל מקום ומקום."

אניטה שפירא, חרב היונה, הציונות והכוח 1881-1948, עם עובד, 1992.

יוסף טרומפלדור וסיפור הקרב ח חי

רקע

בסתיו תר"פ (1919) נשקפה סכנה לארבעת היישובים העבריים שבצפון עמק החולה: חמרה, כפר גלעדי, מטולה ותל חי, שמצאו עצמם בשטח הפקר, בין שטחי ארץ ישראל שהיו תחת שלטון בריטי ובין שטחי סוריה ולבנון שהיו תחת שלטון צרפתי. על פי הסכם סייקס-פיקו, שנחתם לאחר מלחמת העולם הראשונה, פינה הצבא הבריטי את אזור הגליל העליון והעבירו לשלטון צרפתי. ובעקבות זאת פרצה התקוממות של ערבים ובדואים שהתנגדו לשלטון הצרפתי. מצב הביטחון באזורים שונים בסוריה ובלבנון, ביניהם גם אצבע הגליל התדרדר מאד והיישובים היהודיים המבודדים, ששמרו על נייטרליות ולא נהנו מחסות של כוח שלטוני חזק, היו גם הם יעד להתקפות של כנופיות ערביות.

פרוץ המאורעות

בשבת ה-15 בנובמבר, פרצו ערבים, מחופשים לאנשי צבא, לכפר גלעדי ושדדו פרידות, נשק וכסף. מועד זה מסמן את תחילת אירועי תל חי. בתחילת ינואר הותקפה חמרה, ומכיוון שלא ניתן היה להגן עליה היא ננטשה, נשדדה והועלתה באש. בעקבות המצב הביטחוני הרעוע נשלח יוסף טרומפלדור כדי לארגן את ההגנה על היישובים. לבואו הייתה חשיבות מוראלית וביטחונית: הוא חיזק את רוח האנשים, אימן אותם והיה למפקדם הטבעי.

בבוקר ה-1 במרץ 1920, י"א באדר תר"פ, התגודדו ערבים רבים מצפון לחצר תל חי ודרשו לבדוק אם אין צרפתים בחצר. מפקדם וכמה מאנשיו הורשו להיכנס ולראות כי אין מסתירים איש, אלא שבמהלך החיפוש פרץ קרב. המגנים שנערכו למתקפה מבחוץ, מצאו עצמם מותקפים גם מבית, רבים נפגעו וביניהם גם יוסף טרומפלדור. במאורעות נהרגו חמישה ונפצעו שישה מתוך שלושים מגני תל חי. הנותרים בחיים פינו את הנפגעים, אספו את הבהמות, את הציוד ואת המזון שנתרו והבעירו את החצר. ב"ג באדר, מחשש להתקפה גדולה נוספת, ננטשו גם כפר גלעדי ומטולה.

פסל "האריה השואג" בתל חי

יוסף טרומפלדור

יוסף טרומפלדור נולד ב"ח בכסלו תרמ"א (21.11.1880) בעיר פיאטיגורסק, בקווקז שברוסיה. ההכרה הציונית החלה להבשיל בו כאשר התכנס הקונגרס הציוני הראשון בבאזל בשנת 1897. בשל יהדותו נאסר עליו ללמוד בבית הספר הריאלי ופנה ללימודי רפואת שיניים. בשנת 1902 נקרא לשירות בצבא הרוסי ועם פרוץ מלחמת רוסיה-יפן נשלח לחזית. בשדה הקרב גילה תושייה ואומץ לב בלתי רגילים. למרות שנפצע קשה מאד וידו השמאלית נכרתה, הוא ביקש להחזירו לחזית לאחר שהחלים. עם מפלת הכוחות הרוסיים נשבה יוסף טרומפלדור יחד עם חיילים נוספים והועבר למחנה ביפן. במחנה פעל לארגון חיי השבויים, בעיקר בקרב השבויים היהודיים. הוא ייסד במחנה תיאטרון יהודי, פתח קופת עזרה הדדית וגם הקים קבוצה שנקראה "בני ציון", שמטרתה הייתה לעלות לארץ ישראל ולהקים בה קומונה חקלאית. כשחזר לרוסיה לאחר המלחמה נתמנה לקצין והיה אחד היהודים הספורים בעלי דרגת קצונה בצבא הצאר. כיוון שאיבד את ידו לא יכול היה לעסוק ברפואת שיניים ופנה ללימודי משפטים. באוקטובר 1912 עלה עם קבוצת חברים לארץ ישראל ועבד בחוות מגדל ובקבוצת דגניה. ב-1913 נסע לווינה והשתתף בקונגרס הציוני ה-11, ומשם המשיך לרוסיה ופעל להקמת בתי ספר עבריים ולהכנת קבוצות חלוצים נוספות לעלייה לארץ ישראל.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1914 הגה טרומפלדור את רעיון הקמתו של גדוד עברי שיילחם לצד האנגלים בכיבוש ארץ ישראל ואף פעל למימוש הרעיון. באפריל 1915 הוקמה יחידת תובלה בשם "גדוד נהגי הפרדות הציוני", ובשורות גדוד זה יצא לחזית גאליפולי (טורקיה) כסגן מפקד הגדוד בדרגת סרן ואח"כ כמפקדו. ב-1918 הנהיג את תנועת החלוץ ששאפה לארגן בני נוער יהודים ולהכשירם להתיישבות בארץ ישראל. ב-1919 חזר לארץ ישראל כשנוכח בפיצול בין מפלגות הפועלים יצא בקריאה לאחדותו ונשלח על ידי ועד ההגנה של היישוב העברי לארגן את הגנת היישובים היהודיים בגליל העליון שנפגעו מהקרבות שהתחוללו בין השלטונות הצרפתיים לבין מתקוממים ערביים.

כאמור, ב"א באדר תר"פ נפצע טרומפלדור פצעים אנושים בחילופי היריות בחצר תל חי. הוא מסר את הפיקוד למחליפו ואמר: "אלה רגעי האחרונים, מסור להם שיעמדו עד הרגע האחרון על כבוד העם". כשהועבר פצוע קשה לכפר גלעדי שאל אותו הרופא שטיפל בו לשלמו ואז ענה: "אין דבר, טוב למות בעד ארצנו". הוא הובא למנוחות, עם שאר מגני תל חי, בחצר כפר גלעדי ולאחר זמן הועברו עצמותיהם לבית הקברות שליד תל חי וסמוך לקברותיהם הוקמה אנדרטת "האריה השואג".

הסמל והמופת

חייו ומוותו של יוסף טרומפלדור הפכו לסמל ולמופת לנוער הציוני מכל גווי הקשת הפוליטית. לאחר מות הגיבורים שלו קם בארץ "גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור" - ארגון חלוצים ומגנים מראשוני העלייה השלישית, שהיה אחד המרכיבים החשובים בהקמת ארגון ה"הגנה". על אגדת יוסף טרומפלדור וחבריו התחנכו בני נוער בתנועות בארץ ובגולה ומאחת מהן צמחה תנועת הנוער בית"ר - ברית הנוער העברי על שם יוסף טרומפלדור.

מקורות:

חצר תל-חי - <http://www.hatser-telhai.org.il>

טרומפלדור, יוסף - אתר יזכור

<http://www.izkor.gov.il/HalalKorot.aspx?id=505847>